

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2009. május 14.

KÉMIA

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI ÉRETTSÉGI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

**OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTÉRIUM**

Az írásbeli feladatok értékelésének alapelvei

Az írásbeli dolgozatok javítása a kiadott javítási útmutató alapján történik.

Az elméleti feladatok értékelése

- A javítási útmutatótól eltérni nem szabad.
- $\frac{1}{2}$ pontok nem adhatók, csak a javítókulcsban megengedett részpontozás szerint értékelhetők a kérdések.

A számítási feladatok értékelése

- A javítási útmutatóban szereplő megoldási menet szerinti dolgozatokat az abban szereplő részpontozás szerint kell értékelni.
- Az objektivitás mellett a **jóhiszeműséget** kell szem előtt tartani! Az értékelés során pedagógiai célzatú büntetések nem alkalmazhatók!
- Adott – hibátlan – megoldási menet mellett nem szabad pontot levonni a **nem kért** (de a javítókulcsban megadott) részeredmények hiányáért. (Azok csak a részleges megoldások pontozását segítik.)
- A javítókulcestől eltérő – helyes – vezetésre is maximális pontszám jár, illetve a javítókulcsban megadott csomópontok szerint részpontozandó!
- **Levezetés, indoklás nélkül** megadott pusztá végeredményért **legfeljebb** a javítókules szerint arra járó 1–2 pont adható meg!
- A számítási feladatra a maximális pontszám akkor is jár, ha **elvi hibás reakcióegyenleteket** tartalmaz, de az a megoldáshoz nem szükséges (és a feladat nem kérte annak felírását)!
- Több részkérdésből álló feladat megoldásánál – ha a megoldás nem vezet ellentmondásos végeredményre – akkor is megadható az adott részkérdésnek megfelelő pontszám, ha az **előzőekben kapott, hibás eredménnyel** számolt tovább a vizsgázó.
- A számítási feladat vezetésénél az érettségim **trivialitásnak** tekinthető összefüggések alkalmazása – részletes kifejtésük nélkül is – maximális pontszámmal értékelenő. Például:
  - a tömeg, az anyagmennyiség, a térfogat és a részecske-szám átszámításának kijelölése,
  - az Avogadro törvényéből következő trivialitások (szöchiometriai arányok és térfogatarányok azonossága azonos állapotú gázoknál stb.),
  - keverési egyenlet alkalmazása stb.
- Egy-egy **számítási hibáért** legfeljebb 1–2 pont vonható le (a hibás részeredménnyel tovább számolt feladatra a többi részpont maradéktalanul jár)!
- **Kisebb elvi hiba** elkövetések kor az adott műveletért járó pontszám nem jár, de a további lépések a hibás adattal számolva pontozandók. Kisebb elvi hibának számít például:
  - a sűrűség hibás alkalmazása a térfogat és tömeg átváltásánál,
  - más, hibásan elvégzett egyszerű művelet,

- hibásan rendezett reakcióegyenlet,
amely nem eredményez **szembetűnően** irreális eredményt.
- **Súlyos elvi hiba** elkövetésekor a javítókulcsban **az adott feladatrészre** adható további pontok nem járnak, ha hibás adattal helyesen számol a vizsgázó. Súlyos elvi hibának számít például:
  - **elvileg hibás reakciók** (pl. végbe nem menő reakciók egyenlete) alapján elvégzett számítás,
  - az adatokból **becslés alapján** is **szembetűnően irreális** eredményt adó hiba (például az oldott anyagból számolt oldat tömege kisebb a benne oldott anyag tömegénél stb.)
(A további, külön egységekben felfogható feladatrészek megoldása természetesen itt is a korábbiakban lefektetett alapelvek szerint – a hibás eredménnyel számolva – értékelhető, feltéve, ha nem vezet ellentmondásos végeredményre.)

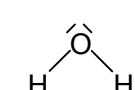
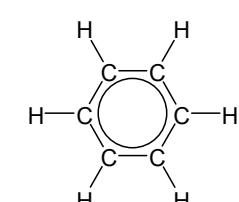
1. Négyféle asszociáció (9 pont)

1. D	<i>1 pont</i>
2. C	<i>1 pont</i>
3. B	<i>1 pont</i>
4. A	<i>1 pont</i>
5. A	<i>1 pont</i>
6. C (B válasz is elfogadható)	<i>1 pont</i>
7. C	<i>1 pont</i>
8. A	<i>1 pont</i>
9. B	<i>1 pont</i>

2. Esettanulmány (13 pont)

a) Az óceán elnyeli a szén-dioxidot.	<i>1 pont</i>
Ezt felveszik a fitoplanktonok (növények).	<i>1 pont</i>
Növény → állat → ürülék, illetve elpusztult élőlény, amely lesüllyed az óceán mélyére (vagy ezzel azonos értelmű megfogalmazás).	<i>1 pont</i>
b) A növények a fotoszintézis során használják fel a szén-dioxidot.	<i>1 pont</i>
c) $m(C) = 4000 \text{ tonna} / 100 000 = 0,0400 \text{ tonna} = \mathbf{40,0 \text{ kg}}$	<i>1 pont</i>
d) $n(C) = 40000 \text{ g} / 12,0 \text{ g/mol} = 3333,3 \text{ mol}$ $n(CO_2) = n(C) = 3333,3 \text{ mol}$ $V(CO_2) = 3333,3 \text{ mol} \cdot 24,5 \text{ dm}^3/\text{mol} = 81667 \text{ dm}^3 = \mathbf{81,7 \text{ m}^3}$	<i>3 pont</i>
e) Növeli az üvegházhatást, elősegíti a globális felmelegedést.	<i>1 pont</i>
f) $\text{CaCO}_3 + \text{H}_2\text{O} + \text{CO}_2 = \text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ vagy $\text{CaCO}_3 + \text{H}_2\text{CO}_3 = \text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$	<i>2 pont</i>
g) Nem helyes. A szalpák valójában <i>csökkentik</i> a tenger CO ₂ -tartalmát azáltal, hogy átalakítják széngolyócskákká és az lesüllyed a tenger fenekére	<i>1 pont</i>
- Minden hasonló értelmű válasz elfogadható!**

3. Táblázatos és elemző feladat (15 pont)

- a)
- 1.
-
- 1 pont*
- 2.
-
- 1 pont*

-
3. dipólus (poláris)
 4. apoláris
 5. hidrogénkötés
 6. diszperziós kölcsönhatás
 7. folyadék
 8. szilárd
 9. gáz
10. gáz **4 pont**

A 3-10. kérdésekre adott bármely 2 helyes válasz: 1 pont

- b)** A **B** főzőpohár **1 pont**
 a két folyadék nem elegendő, mert eltérő a polaritásuk,
 és a benzol sűrűsége kisebb, mint a vízé **1 pont**
1 pont

- c)**

víz	benzol	
kálium-nitrát	jód	
nátrium-klorid	szén-tetraklorid	2 pont

2 anyag helyes besorolása: 1 pont

- d)** víz + klór: $\text{H}_2\text{O} + \text{Cl}_2 = \text{HOCl} + \text{HCl}$ **2 pont**
 benzol + klór: $\text{C}_6\text{H}_6 + \text{Cl}_2 = \text{C}_6\text{H}_5\text{Cl} + \text{HCl}$ **2 pont**

4. Egyszerű választás (10 pont)

1. C	1 pont
2. C	1 pont
3. E	1 pont
4. A	1 pont
5. D	1 pont
6. E	1 pont
7. D	1 pont
8. C	1 pont
9. D	1 pont
10. B	1 pont

5. Alternatív feladat

A) Elemző feladat (13 pont)

- a)** NaOCl - nátrium-hipoklorit (*csak a képlet is maximális pontszámot ér*) **2 pont**
 klórgáz fejlődik (vagy sárgászöld, szúrószagú gáz fejlődik) **1 pont**
- b)** CH₃-CO-CH₃ - aceton, dimetil-keton, propanon (*képlet és egy név 1-1 pont*) **2 pont**
 propán-2-ol (izopropil-alkohol vagy a képlet) **1 pont**
 $\text{CH}_3-\text{CH}(\text{OH})-\text{CH}_3 + \text{CuO} = \text{CH}_3-\text{CO}-\text{CH}_3 + \text{Cu} + \text{H}_2\text{O}$
(összegképlettel is elfogadható) **1 pont**
- c)** pl. CH₃COOH - ecetsav (*képlet és név 1-1 pont*) **2 pont**
 karboxilcsoport **1 pont**
- d)** pl. C₆H₁₂O₆ - glükóz (szőlőcukor) (*képlet és név 1-1 pont*) **2 pont**
 pl. R-CHO + 2 Ag⁺ + 2 OH⁻ = R-COOH + 2 Ag + H₂O
(a glükóz képletével felírva is elfogadható) **1 pont**
-

B) Számítási feladat (13 pont)

- a) $m(\text{nátrium-perkarbonát}) = 130 \text{ g} \cdot 0,242 = 31,46 \text{ g}$ *1 pont*
 $M(2 \text{ Na}_2\text{CO}_3 \cdot 3 \text{ H}_2\text{O}_2) = 314 \text{ g/mol}$ *1 pont*
 $n(2 \text{ Na}_2\text{CO}_3 \cdot 3 \text{ H}_2\text{O}_2) = 31,46 \text{ g} / 314 \text{ g/mol} = 0,100 \text{ mol}$ *1 pont*
 $n(\text{O}_2) = 1,5 \cdot n(2\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot 3\text{H}_2\text{O}_2) = 0,150 \text{ mol}$ *1 pont*
 $V(\text{O}_2) = 0,150 \text{ mol} \cdot 24,5 \text{ dm}^3/\text{mol} = 3,68 \text{ dm}^3$ *1 pont*
- b) $m(\text{O}_2) = 0,150 \text{ mol} \cdot 32,0 \text{ g/mol} = 4,80 \text{ g}$ *1 pont*
 $m(\text{oldat}) = m(\text{Na}_2\text{CO}_3) + m(\text{víz}) - m(\text{O}_2)$ *1 pont*
 $m(\text{víz}) = 100 \text{ cm}^3 \cdot 1,00 \text{ g/cm}^3 = 100 \text{ g},$
 $m(\text{oldat}) = 130 \text{ g} + 100 \text{ g} - 4,80 \text{ g} = 225,2 \text{ g}$ *1 pont*
 $m(\text{Na}_2\text{CO}_3) = 130 \cdot 0,098 = 12,74 \text{ g}$ *1 pont*
 $n(\text{Na}_2\text{CO}_3) = 12,74 \text{ g} / 106 \text{ g/mol} = 0,120 \text{ mol}$ *1 pont*
 $n(\text{Na}_2\text{CO}_3)(\text{össz}) = n(\text{Na}_2\text{CO}_3) + 2 \cdot n(2 \text{ Na}_2\text{CO}_3 \cdot 3 \text{ H}_2\text{O}_2) = 0,320 \text{ mol}$ *1 pont*
 $m(\text{Na}_2\text{CO}_3)(\text{össz}) = 0,320 \text{ mol} \cdot 106,0 \text{ g/mol} = 33,92 \text{ g}$ *1 pont*
az oldat tömeg%-a: $\frac{33,92}{225,2} \cdot 100 = 15,06 \%, \text{ azaz } 15,1 \%$ *1 pont*

(Bármely más helyes levezetés elfogadható!)

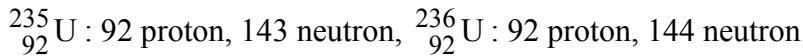
6. Kísérletelemző feladat (15 pont)

- a) Szájával lefele: ammónia, etin,
szájával felfele: hidrogén-klorid, szén-dioxid.
Indoklás a sűrűségviszonyokkal. *4 pont*
1 pont
- b) Ammónia: teljes mértékben elnyelődik,
etin: nem oldódik,
hidrogén-klorid: teljes mértékben elnyelődik,
szén-dioxid: részben oldódik. *4 pont*
- c) Az ammónia vizes oldata lila / vörös / bíbor / ciklámen színű lesz,
a hidrogén-klorid vizes oldata színtelen marad,
a szén-dioxid vizes oldata színtelen marad.
Indoklás: a fenolftalein lúgos közegben lila / vörös / bíbor / ciklámen színű,
(semleges és savas közegben színtelen). *1 pont*
Az ammónia oldata lúgos, a HCl és a CO₂ oldata savas kémhatású. *1 pont*
- d) Kormozó lánggal ég (az etin). *1 pont*

---

7. Elemző és számítási feladat (12 pont)

- a) Az izotópok azonos rendszámú (protonszámú), de különböző tömegszámú (neutronszámú) atomok.

*1 pont**1 pont**1 pont*

b) $n(^{235}\text{U}) = 1,00 \text{ g} / 235 \text{ g/mol} = 4,26 \cdot 10^{-3} \text{ mol}$

1 pont

$$Q = 4,26 \cdot 10^{-3} \text{ mol} \cdot (-1,90 \cdot 10^{10} \text{ kJ/mol}) = -8,09 \cdot 10^7 \text{ kJ}$$

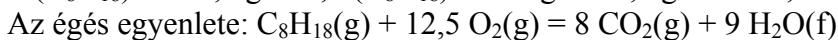
Tehát **8,09·10⁷** kJ hő szabadul fel.

1 pont

c) $V(\text{C}_8\text{H}_{18}) = 1,00 \text{ dm}^3, m(\text{C}_8\text{H}_{18}) = 1000 \text{ cm}^3 \cdot 0,703 \text{ g/cm}^3 = 703 \text{ g}$

1 pont

$$M(\text{C}_8\text{H}_{18}) = 114,0 \text{ g/mol}, n(\text{C}_8\text{H}_{18}) = 703 \text{ g} / 114,0 \text{ g/mol} = 6,17 \text{ mol}$$

*1 pont**1 pont*

$$\Delta_r H = 8 \cdot \Delta_k H(\text{CO}_2(\text{g})) + 9 \cdot \Delta_k H(\text{H}_2\text{O}(\text{f})) - \Delta_k H(\text{C}_8\text{H}_{18}(\text{g}))$$

1 pont

$$\Delta_r H = -3152 - 2574 - (-209) = -5517 \text{ kJ/mol}$$

$$\text{A felszabaduló hőmennyisége: } Q = 6,17 \text{ mol} \cdot 5517 \text{ kJ/mol} = \mathbf{3,40 \cdot 10^4 \text{ kJ}}$$

1 pont

(Ha 1,00 l gázzal számolt:

1/24,5 mol → **225 kJ** adódik, ami teljes pontszámot ér.)

d) $V(\text{C}_8\text{H}_{18}) = (8,09 \cdot 10^7 \text{ kJ} / 3,40 \cdot 10^4 \text{ kJ}) \cdot 1,00 \text{ dm}^3 = 2379 \text{ dm}^3 = \mathbf{2,38 \cdot 10^3 \text{ l}}$

2 pont

(A c) pontban kapott 225 kJ-lal számolva **360 ezer liter** benzin adódik.)

(Bármely más helyes levezetés elfogadható!)

8. Elemző és számítási feladat (13 pont)

- a) Az alkén általános képlete: C_nH_{2n}

*1 pont**1 pont*

$$M(\text{C}_n\text{H}_{2n}) = 12n + 2n = 14n \text{ g/mol}$$

1 pont

$$M(\text{C}_n\text{H}_{2n}\text{Br}_2) = 14n + 2 \cdot 79,9 = 14n + 159,8 \text{ g/mol}$$

1 pont

$$2,90 = \frac{14n + 159,8}{14n}$$

1 pont

$$n = 6$$

*1 pont**1 pont*

(Bármely más helyes levezetés elfogadható!)

- b) Az egyik izomer helyes felírása:

1 pont

a felírt izomer helyes elnevezése,

1 pont

a másik izomer helyes felírása:

1 pont

a felírt izomer helyes elnevezése.

1 pont

- c) Például a ciklohexán szerkezete.

1 pont

Neve: ciklohexán

1 pont

Ha az a) részben helytelen az alkén képlete, de ennek megfelelő helyes izomerek, elnevezések szerepelnek, akkor a b) és c) részben járnak a megfelelő pontok.